

**СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
СФЕРИ ТУРИЗМУ**

На основі аналізу стану дослідження проблеми доведено доцільність розробки методики формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму. Визначено положення, які повинні бути враховані при її розробці: доцільність аналізу лінгвістичних особливостей іномовного професійно орієнтованого монологу; необхідність взаємопов'язаного формування компетентності в монологічному мовленні та навчально-стратегічної компетентності; залучення інноваційних технологій та активних методів; використання різних організаційних форм навчання; розвиток рефлексивних умінь; урахування особливостей професійної комунікативної діяльності фахівців сфери туризму; відбір та використання англомовного навчального матеріалу з різними формами його подачі: аудитивною, аудіовізуальною та друкованою; формування мовленнєвих навичок говоріння; забезпечення активності та свідомості процесу; залучення ситуацій професійного спілкування; розробка номенклатури умінь монологічного мовлення, які повинні стати основою для розробки типів та видів вправ, спрямованих на формування зазначених умінь.

Ключові слова: професійно орієнтована англомовна компетентність в монологічному мовленні, майбутні фахівці сфери туризму, уміння, стратегії.

Сучасний стан розвитку суспільства, розширення міжнародних контактів вітчизняних туристичних компаній зумовлюють необхідність покращення англомовної підготовки фахівців, які працюватимуть в туристичній галузі. Одним із компонентом такої підготовки є формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні. Ефективність процесу значною мірою залежить від використання науково обґрунтованої методики,

яка враховуватиме основні надбання сучасної наукової думки та закономірності процесу навчання.

Для розроблення дієвої методики формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму необхідно розглянути стан дослідження проблеми та визначити невивчені аспекти, питання, які потребують першочергового вирішення, а також ті положення та позитивні ідеї, які доцільно використати у нашій науковій розвідці.

Зазначимо, що на даному етапі як вітчизняні, так і зарубіжні вчені-методисти приділяють значну увагу навчанню іноземної мови для професійного спілкування. З'явилося багато робіт, в яких досліджувалось формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в різних видах мовленнєвої діяльності. Проблему навчання професійно орієнтованого говоріння іноземною мовою досліджували вітчизняні та зарубіжні учені (Ващило О. В., Дацків О. П., Дьячкова Я. О., Кіржнер С. Е., Федорова І. А., Цимбровська Х. І., Черниш В. В., А. Lazaraton та ін.). Питання формування професійно орієнтованої компетентності в монологічному мовленні перебуває в центрі уваги вітчизняних методистів. Зокрема, Л. В. Боднар розробила методику навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей з урахуванням їх навчальних стилів; Ю. С. Авсюкевич запропонувала методику навчання презентації англійською мовою студентів економічних спеціальностей; В. С. Пащук обґрунтувала методику навчання студентів мовних спеціальностей англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів; М. В. Паустовська створила методику навчання майбутніх учителів німецької мови усного монологічного висловлювання засобами театральної педагогіки. М. М. Митник досліджено проблему навчання іншомовної професійної презентації майбутніх фахівців сфери туризму. Однак, аналіз сучасних вітчизняних досліджень свідчить про відсутність розробленої методики формування професійно орієнтованої компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму.

Мета статті – проаналізувати стан дослідження проблеми, виокремити невирішені питання, визначити основні здобутки та позитивні ідеї, які можливо використати в подальшому для розробки методики формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму.

Для вирішення поставленої мети проаналізуємо вітчизняний науковий фонд за такими напрямками:

- формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності в говорінні (у тому числі монологічному мовленні) фахівців різних галузей;
- формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності в говорінні майбутніх фахівців сфери туризму.

У дисертації Л. В. Боднар [1] навчання французького професійно спрямованого монологу-аргументації студентів технічних спеціальностей запропоновано здійснювати з урахуванням їх навчальних стилів та лінгвістичних особливостей французького професійно орієнтованого монологу. Дослідниця обґрунтовує доцільність розвитку гнучкості навчального стилю шляхом застосування стратегій, спрямованих на адаптацію навчальних завдань до домінантного навчального стилю, а також активізації суміжних навчальних стилів. Таким чином, навчання спрямоване на взаємопов'язане формування компетентності в монологічному мовленні та навчально-стратегічної компетентності.

Вважаємо особливо цінним для нас в проведеному дослідженні ідеї щодо доцільності аналізу лінгвістичних особливостей іншомовного професійно орієнтованого монологу для розроблення відповідної методики, а також необхідність взаємопов'язаного формування компетентності в монологічному мовленні та навчально-стратегічної компетентності.

У методичній науці традиційно виділяють навчальні та комунікативні стратегії, які важливі для оволодіння вміннями монологічного мовлення та успішної реалізації монологічного висловлювання. Вагомим стосовно навчання комунікативних, зокрема, компенсаторних стратегій є дослідження А. В. Іванова. Дослідником запропонована класифікація компенсаторних

стратегій, серед яких виділено: стратегію досягнення, стратегію ухилення, паралінгвістичні стратегії. Стратегія ухилення означає, що комунікант припиняє спроби передачі інформації чи уникає теми і пов'язаних з нею труднощів. У структурі стратегії ухилення автор виділяє такі уміння: уникання висловлювання і відхід від теми висловлювання. Паралінгвістичні стратегії означають використання різноманітних паралінгвістичних засобів – жестів, міміки тощо. Стратегія досягнення спрямована на реалізацію поставленої цілі і представлена такими субстратегіями: апроксимації, яка передбачає приблизну передачу певної ідеї, думки (використання синонімів, слів-замінників, парафразу тощо); переносу, що базується на використанні асоціацій, буквальному перекладі, експериментуванні з словотворенням. Крім зазначених, учений виділяє ще субстратегії звернення по допомогу, очікування (вміння виграти час) та антиципацію (уміння встановити значення слів за певними формальними та прагматичними показниками) [5]. При розробці методики формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму ми враховуватимемо необхідність розвитку як навчальних, так і компенсаторних стратегій, зокрема, стратегії досягнення.

У дослідженні В. В. Черниш [8] обґрунтовано методику формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної компетенції у говорінні. Науковець доводить доцільність організації навчання на основі положень компетентнісного, рефлексивного і рівневого підходів. Серед домінуючих принципів В. В. Черниш виділяє такі: професійно-педагогічної спрямованості, моделювання професійної діяльності, конгруентності, забезпечення професійною комунікацією, автентичності, ситуативно-тематичної подачі й організації навчального матеріалу, інтеграції.

Ми враховуватимемо обґрунтовані В. В. Черниш підходи та принципи при розробці методики формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму. Нам імпонує думка науковця, що компетентнісна спрямованість навчання передбачає залучення інноваційних технологій та активних методів, а також

відповідних організаційних форм – навчання у співпраці, в малих групах, взаємонавчання. Щодо рефлексивного підходу, ми враховуватимемо думку дослідниці, що необхідним компонентом будь-якої фахової компетентності (у нашому випадку професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні) є рефлексивні механізми та вміння [8].

Дисертація Я. О. Дьячкової присвячена проблемі формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в говорінні у майбутніх правознавців, яке автор пропонує здійснювати у межах певних функціональних типів діалогу та монологу (професійно спрямований діалог-дискусія і професійно спрямований монолог-переконання), визначених на основі аналізу особливостей професійної комунікативної діяльності правознавців, укладеної номенклатури типових комунікативних ситуацій, ролей, намірів. При цьому науковець пропонує здійснювати таке формування після того, як студенти досягнуть рівня володіння англійською мовою B2. Такий підхід правомірно базується на положенні, що мова фахівця певної галузі значно відрізняється від загальнонавчальної англійської (General English) і підтверджує необхідність вивчення майбутніми спеціалістами професійно орієнтованої англійської мови після досягнення ними певного рівня загальнонавчальної англійської [4].

В умовах інформатизації суспільства Я. О. Дьячкова обґрунтовує методичний та дидактичний потенціал навчальних Інтернет-ресурсів у викладанні іноземних мов і зосереджує увагу на використанні веб-квесту, доводячи можливість його інтеграції в будь-який сучасний підручник та доцільність використання як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі. Дослідниця наголошує на необхідності добору англомовного навчального матеріалу з різними формами його подачі: аудитивною, аудіовізуальною та друкованою. Цікаво, що, за даними Я. О. Дьячкової, найвища ефективність навчання досягається за умови збільшення кількості вправ для оволодіння мінідіалогами та мінімонологіями на основному етапі навчання [4, с. 13–14], що потрібно буде взяти до уваги при розробці підсистеми вправ для формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму.

Вартою уваги для нашого дослідження є ідея щодо відбору та використання англomовного навчального матеріалу з різними формами його подачі: аудитивною, аудіовізуальною та друкованою. Формування вмінь монологічного мовлення доцільно здійснювати на основі певного мовленнєвого матеріалу, який слугує взірцем і на основі якого доцільно розвивати уміння студентів. Аудіовізуальні матеріали не лише представляють певну значущу в професійному аспекті інформацію, а й демонструють використання паралінгвістичних засобів у ситуаціях реального професійного спілкування.

На доцільності використання автентичних письмових текстів для навчання монологічного мовлення студентів нелінгвістичних спеціальностей зосереджено дослідження М. В. Куїмової [6]. Науковець наголошує, що коректно підібрані тексти можуть значно інтенсифікувати процес оволодіння уміннями монологічного мовлення. На початковому етапі дослідниця пропонує здійснювати формування мовленнєвих умінь паралельно з оволодінням студентами граматичними навичками в умовах функціонально-комунікативної організації та ситуативно-комунікативного тренування матеріалу. Ми погоджуємось з доцільністю формування граматичних навичок, однак, вважаємо, що, крім граматичних, потрібно формувати також лексичні та фонетичні навички студентів. Крім того, на нашу думку, оволодіння ними повинно певною мірою передувати формуванню вмінь монологічного мовлення. Однак, правомірною, на нашу думку, є теза автора щодо ситуативно-комунікативного опрацювання матеріалу.

На користь останнього свідчать і результати психологічного дослідження щодо умов оптимізації оволодіння іншомовним говорінням, згідно з яким: 1) процес оволодіння говорінням є активним процесом, формою активного ставлення суб'єкта до діяльності, спрямованої на досягнення свідомо поставленої мети; 2) ефективне оволодіння англomовним говорінням обумовлюється системою внутрішніх і зовнішніх психологічних умов, серед яких чуття мови, комунікативно-мовленнєва активність і мовленнєва ситуація, які є умовами оптимізації оволодіння говорінням; 3) процес оволодіння говорінням є найбільш продуктивним за розвинених внутрішніх умов і їх

актуалізації в комунікативно-мовленнєвій ситуації (яка є штучно модельованою чи природньою) [3, с. 10–11]. Таким чином, процес оволодіння монологом англійською мовою має бути активним процесом, зумовленим свідомо поставленою особистісно значущою метою, реалізовуватись у комунікативно-мовленнєвій діяльності із залученням ситуацій професійного спілкування.

Досліджуючи навчання майбутніх інженерів-механіків англійського професійно орієнтованого монологічного мовлення, О. В. Ващило обґрунтовує доцільність використання подкастів для інтенсифікації процесу. Важливо, що дослідниця виділяє групи умінь, впорядковані у порядку зростання рівня складності і відповідно пропонує вправи для формування та розвитку зазначених умінь. Так, вправи групи 1 спрямовані на формування умінь аналізувати логіко-композиційну побудову зразка мовлення; свідомо аналізувати текст з метою його осмислення, членування на смислові відрізки, виділення основної інформації; висловлюватись щодо змістовного аспекту почутого тексту (уміння стисло передавати зміст почутого науково-популярного чи науково-технічного аудіотексту по спеціальності, дотримуючись логіко-часової послідовності під час викладу; уміння достатньо повно передавати зміст аудіотексту, видозмінюючи мовну форму відповідно до власного мовного досвіду; уміння узагальнити/резюмувати інформацію про нові знання). Вправи групи 2 передбачають розвиток умінь продукувати монологічне висловлювання на основі логічних умовиводів, критичного аналізу та синтезу одержаної з підкасту інформації (уміння висловити відношення з приводу почутої інформації, перерахувати переваги та недоліки, аргументуючи свою позицію; оцінити актуальність теми, новизну, цінність почутої інформації; сформулювати висновки); уміння використовувати сервіс підкастів для продукування монологічного висловлювання. Група 3 вправ зосереджена на формуванні умінь представляти результати вирішення в аудиторії проблемного завдання у вигляді монологічного висловлювання (уміння знайти, проаналізувати інформацію, необхідну для вирішення проблемного завдання; знайти рішення проблеми, спираючись на додаткову інформацію та професійні знання; представити результати вирішення проблемного завдання у вигляді

монологічного висловлювання. Вправи групи 4 зосереджені на уміннях представляти результати самостійного вирішення проблемного завдання у вигляді монологічного висловлювання (навчального підкасту) (уміння здійснювати самостійний пошук і відбір необхідної інформації, її письмова фіксація; знаходити вирішення проблеми; продукувати обґрунтоване монологічне висловлювання; уміння запису, редагування та публікації на сервісі підкастів власного англійського професійно орієнтованого монологічного висловлювання). Група 5 націлена на розвиток умінь публічного представлення та обговорення власного монологічного висловлювання у ситуаціях професійної діяльності (уміння правильно, цілісно та плавно висловлюватися із середньою швидкістю, уникаючи довгих пауз; демонструвати належну комунікативно-мовленнєву поведінку; коректно вести обговорення, яке виникає після доповіді) [2, с. 18–19].

Таким чином, визначена в дослідженні номенклатура умінь є основою для розробки типів та видів вправ, спрямованих на формування зазначених умінь. Крім того, вправи спрямовані на опрацювання взірця, представленого в підкастах, а також створення власних підкатів. Не заперечуючи логічності запропонованих вправ, вважаємо, однак, що певну увагу при навчанні монологічного мовлення студентів потрібно приділяти і формуванню граматичних, лексичних, фонетичних навичок.

Найбільш дотичною до тематики нашого дослідження є дисертація М. М. Митник, в якій розроблено методику навчання іншомовної професійної презентації майбутніх фахівців сфери туризму. Запропонована методика передбачає виконання п'яти блоків вправ відповідно до запропонованої автором п'ятиступеневої моделі взаємопов'язаного розвитку внутрішнього і зовнішнього мовлення. Перший блок вправ спрямований на активізацію знань попередньо вивченого лексико-граматичного матеріалу. Другий блок вправ спрямований на розширення професійно-тематичних знань на основі україномовних джерел. Третій блок вправ передбачає розширення професійно-тематичних знань на основі іншомовних джерел. Четвертий блок спрямований на розвиток умінь викладу презентаційного тексту. П'ятий блок вправ

зосереджується на розвитку умінь презентації підготовленого тексту і формування готовності до відповідей на спонтанні питання [7, с. 175].

У запропонованій методиці цікавим є ознайомлення студентів з українськими першоджерелами, що є типовим для роботи фахівців у сфері туризму.

Отже, аналіз стану дослідження проблеми продемонстрував доцільність розробки методики формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму, а також уможливив виокремлення положень, які повинні бути враховані при її розробці, зокрема:

- доцільність аналізу лінгвістичних особливостей іншомовного професійно орієнтованого монологу для розроблення відповідної методики;
- необхідність взаємопов'язаного формування компетентності в монологічному мовленні та навчально-стратегічної компетентності;
- залучення інноваційних технологій та активних методів;
- використання різних організаційних форм – навчання у співпраці, в малих групах, взаємонавчання;
- розвиток рефлексивних умінь;
- урахування особливостей професійної комунікативної діяльності фахівців сфери туризму, номенклатури типових комунікативних ситуацій, ролей, намірів;
- відбір та використання англомовного навчального матеріалу з різними формами його подачі: аудитивною, аудіовізуальною та друкованою;
- формування мовленнєвих навичок говоріння – лексичних, граматичних, фонетичних;
- процес оволодіння монологом англійською мовою має бути активним процесом, зумовленим свідомо поставленою особистісно значущою метою, реалізовуватись у комунікативно-мовленнєвій діяльності із залученням ситуацій професійного спілкування;

- доцільність розробки номенклатури умінь монологічного мовлення, які повинні стати основою для розробки типів та видів вправ, спрямованих на формування зазначених умінь.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні психолінгвістичних передумов формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму, визначенні сучасних технологій, а також відборі відповідного навчального матеріалу.

Література:

1. Боднар Л. В. Методика навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей з урахуванням їх навчальних стилів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2011. 334 с.
2. Вацило О. В. Модель організації навчання монологічного мовлення майбутніх інженерів-механіків з використанням інформаційної технології підкастів. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 15. С. 18–23.
3. Галушкин А. В. Психологические условия оптимизации овладения иноязычной устной речевой деятельностью: дис. ... канд. пед. наук: 19.00.01 / Новос. гос. ун-т. Новосибирск, 2004. 402 с.
4. Дьячкова Я. О. Формування професійно спрямованої англомовної компетентності в говорінні у майбутніх правознавців: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2014. 402 с.
5. Иванов А. В. Формирование у студентов вуза компенсаторной компетенции при обучении иноязычному говорению: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Фед. гос. бюдж. образ. учрежд. высш. проф образ. «Удмуртский гос. ун-т.». Нижний Новгород, 2012. 169 с.
6. Куимова М. В. Обучение устной монологической речи с опорой на аутентичный письменный текст: английский язык, неязыковой вуз: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Томский гос. пед. ун-т. Ярославль, 2005. 165 с.

7. Митник М. М. Навчання іншомовної професійної презентації майбутніх фахівців сфери туризму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Держ. заклд «Південноукр. нац. пед ун-т. ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2014. 202 с.

8. Черниш В. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної компетенції в говорінні: : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2015. 622 с.

Бабьук О. В.

СОСТОЯНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА

На основании анализа состояния исследования проблемы доказана целесообразность разработки методики формирования профессионально ориентированной англоязычной компетенции будущих специалистов сферы туризма. Определены положения, которые должны быть учтены при ее разработке: целесообразность анализа лингвистических особенностей англоязычного профессионально ориентированного монолога; необходимость взаимосвязанного формирования компетентности в монологической речи и учебно-стратегической компетентности; использование инновационных технологий и активных методов; использование разных организационных форм обучения; развитие рефлексивных умений; учет особенностей профессиональной коммуникативной деятельности специалистов сферы туризма; отбор и использование англоязычного учебного материала с разными формами его презентации: аудитивной, аудиовизуальной и печатной; формирование речевых навыков говорения; обеспечение активности и сознательности процесса; широкое использование ситуаций профессионального общения; разработка номенклатуры умений

монологической речи, которые должны быть положены в основу разработки типов и видов упражнений, направленных на формирование этих умений.

Ключевые слова: *профессионально ориентированная англоязычная компетентность в монологической речи, будущие специалисты сферы туризма, умения, стратегии.*

Babiuk O. V.

THE PROBLEM OF TEACHING STUDENTS MAJORING IN TOURISM ESP SPEECH PRODUCTION IN MODERN INVESTIGATIONS

The aim of the article is to analyse modern investigations dedicated to the problem of teaching students ESP speech production, determine the problems that are to be solved, define the ideas which could be used for the development of methodology of teaching students majoring in tourism ESP speech production. On the basis of the analysis of the problem the expediency of the development of methodology of teaching students majoring in tourism ESP speech production has been proved. The main ideas which should be taken into consideration have been determined, namely: the analysis of linguistic features of English professional monologue; the necessity of integrative teaching of monologue and strategic competence; usage of new technologies and active methods; employment of different forms of organization; development of reflexive skills; considering the peculiarities of professional communication of specialists working in the sphere of tourism; selection and usage of different learning materials – audio, audiovisual, printed; forming lexical, grammatical, phonetic skills; usage of professional situations; defining skills which should be developed and considering them in developing a subsystem of exercises for teaching students majoring in tourism ESP speech production. Further research should focus on the analysis of psycholinguistic peculiarities of ESP speech production, selecting learning materials to form professionally oriented English

language competence in monologue speech of specialists in the area of tourism and the analysis of the modern technologies to be employed.

Key words: *students majoring in tourism ESP speech production, specialists in the field of tourism, skills, strategies.*

Баб'юк Оксана Василівна – викладач англійської мови Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола.

babiuk.oksana@gmail.com

0973187500